

כולל שישי שבת "שיח יצחק"
בראשות הגאון ר' ישעיהו לוינשטיין שליט"א

נתייסד לזכות לרפואתה השלימה של האשה
רחל לאה בת יהודית חנה
ע"פ עזת וברכתו של הגאון הגדול
הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

גליונות עזרת השמיטה

שע"י קונטרס עזרת אליעזר
רמב"ם פרק ד' הלכה כו'

ככיבוש עולי מצרים ואילו בנוגע לקדושה שניה לא אמרינן דחשיב כיבוש כי אם מה שקידש עזרא ולא מה שכבשו אח"כ. וע"ש מה שכתב ליישב.

לעילוי נשמת מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל גלב"ע שושן פורים ט"ו אדר ב' תשפ"ב

תוכן הענינים

- 1 הלכה כו. 1
- 1 מי הם עולי בבל ועולי מצרים. 1
- 1 בביאור לא נאכל ולא נעבד, נאכל ולא נעבד. 2
- 2 סיכום דעת הראשונים בביאור דין נאכל ולא נעבד. 2
- 2 לדינא איך לנהוג ובעיקר לנהגים כהרמב"ם. 3
- 3 קדושת שביעית בכיבוש מצרים. 3
- 3 עיון בפירוש במקומות שכבשו עולי בבל שאסור לאכול משום שנעבד בשביעית. 4
- 4 בכיבוש מצרים שלא נוהג ביעור ומאי שנא מעבר הירדן. 4
- 4 בכיבוש מצרים שהחמירו בעבודה והקילו ביעור. 4
- 4 עיון בסדר התנא לא נאכל ולא נעבד ולא איפקא. 4
- 4 במקומות שכבשו עולי מצרים שלא נעבד, בתלוש או במחובר. 4
- 4 גבולות הארץ שהם כספק ארץ ישראל, דינם לענין ספיחין וביעור ועוד לחומרא. 5
- 5 טעם החילוק בין כיבוש עולי מצרים לעולי בבל. 5
- 5 ישוב ארץ ישראל וטומאת העמים במקומות שכבשו רק עולי מצרים. 5
- 6 תוספת שביעית במקומות שכבשו עולי מצרים. 6

הלכה כו. ²

מי הם עולי בבל ועולי מצרים.

כתב הרמב"ם "כל שהחזיקו בו עולי בבל וכו' וכל שלא החזיקו בו אלא עולי מצרים בלבד וכו'".

המקור של הדין הוא מפרק ו' משנה א' "שלש ארצות לשביעית. כל שהחזיקו בו עולי בבל מארץ ישראל ועד כזיב וכו' וכל שהחזיקו עולי מצרים וכו'".

מבואר כאן במשנה שיש מקומות שהחזיקו עולי מצרים ויש מקומות שהחזיקו עולי בבל וזה נפק"מ לכמה דינים.

הרע"ב כתב שעולי בבל זה עזרא וסייעתו כשעלו מבבל. ולא פירש מי הם עולי מצרים. **והר"ש** כתב יהושע וסייעתו.

במנחת שלמה עמוד קל' בגדר מקומות שהחזיקו עולי בבל כתב בהגדרות השם של כיבוש עולי בבל שדעת הגאון יעב"ץ במור וקציעה (או"ח סימן שז') דכל מה שנכבש בתקופת בית שני אף בזמן החשמונאים הוי בכלל כיבוש עולי בבל, אולם התבואת הארץ עמוד כא' תמה מאד ע"ז, והוכיח דרק מה שנכבש בזמן עזרא הוא דקדוש בקדושת הארץ, אבל מה שנכבש אח"כ בזמן מלכי החשמונאים והורדוס וכדומה נשאר בערכו הראשון ולא מעלה ולא מוריד כיבוש זה, וע"ש ראייתו.

והעיר במנחת שלמה שצ"ע דמ"מ מה טעם מחלקינן בין קדושת הכיבוש של עולי מצרים, דאף מה שכבשו בימי דוד ושלמה חשבינן

בביאור לא נאכל ולא נעבד, נאכל ולא נעבד.

מצינו במשנה שמקומות שהחזיקו עולי בבל לא נאכל ולא נעבד בשביעית, משא"כ מקומות שכבשו עולי מצרים נאכל ולא נעבד. ומה שלא החזיקו לא עולי בבל ולא עולי מצרים, נאכל ונעבד. נאמרו כמה פירושים בראשונים להגדיר מה הכוונה נאכל, ומה הכוונה נעבד.

הרע"ב מברטנורא פ"ו מ"א כתב לגבי מה שהחזיקו עולי בבל לא נאכל ולא נעבד "שעבודת הארץ היא אסורה בשביעית, ואם נעבדה וגדלה אסור לאכול מאותן גדולים. פירוש אחר ועיקר, לא נאכל לאחר שביעית בלא ביעור ולא נעבד בשביעית".

עוד הוסיף הרע"ב בהמשך דבריו לגבי המקומות שכבשו רק עולי מצרים "הלכך נאכל לאחר הביעור. ולאידך לישנא אם נעבד בשביעית נאכל דקדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא לעתיד לבוא. ולא לנעבד, דלענין עבודה החמירו לאסור מדרבנן".

הר"ש כתב לגבי המקומות שכבשו עולי בבל ולא נאכל לאחר שביעית בלא ביעור ולא נעבד בשביעית. ולגבי המקומות שכבשו עולי מצרים נאכל לאחר הביעור דלא קדישה לעתיד לבוא, ומ"מ לענין עבודה החמירו דלא נעבד. והוסיף שכל הנידון לגבי מחובר, אבל בתלוש עושין כמו בסוריא.

וכן כתב הרא"ש והרימב"ץ לגבי המקומות שכבשו עולי בבל שלא נאכל לאחר הביעור ולא נעבד בשביעית.

הרמב"ם בפירוש המשניות לגבי המקומות שכבשו עולי בבל כתב, לא נאכל ולא נעבד שאסור לנו עבודת הארץ היא ואם תעבד ע"י אחר (נוסחא אחרת בעבירה) אסור לאכול ממה שתוציא. ולגבי המקומות שכבשו עולי מצרים שהדין נאכל ולא נעבד, כתב "רוצה לומר שאינו מתיר עבודתה ואם נעבדה יהיה כל הצומח בה נאכל בקדושת שביעית". ולגבי המקומות שלא כבשו לא עולי בבל ולא עולי מצרים שנאכל ונעבד, שמוותרת עבודתה בשביעית והצומח בה יאכל בלא קדושת שביעית אלא כמו שיאכלו פירות כל שנה.

אולם פירוש נוסף יש (בסוגריים) במהדורה בתרא של פירוש המשניות לרמב"ם שהנידון הוא לגבי איסור ספיחין, ובתוך דבריו כתב "שכל מה שהחזיקו בו עולי בבל מארץ ישראל והוא אשר נתקדש קדושה שניה, אסור לאכול הספיחים שמצמיחה אותה הקרקע ואסור לעבדה בשביית. ושאר ארץ ישראל שלא נתקדשה קדושה שניה, מותר לאכול הספיחים שהצמיחה ואסור לעבוד

² עיין בראשונים ובמפרשים על פרק ו' משנה א' בשביעית ובעוד מקומות אריכות גדולה בגבולות ארץ ישראל ובגבולות עולי בבל ועולי מצרים שלא עיינתי בהם ולא נכתב ע"ז.

¹ יש אפשרות לקבל אי"ה את הגליון במייל 036164702A@gmail.com

כולל שישי שבת "שיח יצחק"
בראשות הגאון ר' ישעיהו לוינשטיין שליט"א

נתייסד לזכות לרפואתה השלימה של האשה
רחל לאה בת יהודית חנה
ע"פ עצת וברכתו של הגאון הגדול
הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

גליונות עזרת השמיטה

שע"י קונטרס עזרת אליעזר
רמב"ם פרק ד' הלכה נו'

עוד הוסיף בביאור ההלכה לבאר אמאי חזר בו הרמב"ם ממה שפירש במהדורא קמא כפירוש הר"ף גיאאות, משום דפסק בהלכה טו' דנעבד מותר א"כ אי אפשר לפרש כאן משום נעבד. וגם לא רצה לפרש כפירוש הר"ש דהנידון אחר הביעור, דס"ל דביעור דאורייתא א"כ אין להקל בביעור וכ"ש שאין להקל בקדושת שביעית כפירוש הגר"א. דודאי הוא דאורייתא ומאי שנא מעבודה. וכסברת הר"ש לפי איך שביאר הביאור ההלכה לעיל, לא ס"ל להרמב"ם ולכן פירש שהנידון לגבי ספיחים.

ועוד שלפי דעת החזו"א דגם לפי הרמב"ם לא כבשו עולי בבל את עבר הירדן, לא יכול לפרש כהר"ש, שהרי במשנה מפורש שנוהג דיני ביעור בעבר הירדן.

והר"ש לא רצה לפרש הנידון לגבי ספיחים דהוי פלוגתא תנאים דאיכא מ"ד דשרי ספיחים וא"כ סתם מתני' דשלוש ארצות לא קאי אליבא דכו"ע ולכן פירשה לענין ביעור. ולא ניחא ליה לפרש לענין נעבד, דאולי ס"ל דנעבד שרי. ועוד כמו שהקשו המפרשים דהוי ליה לתנא להקדים לא נעבד ולא נאכל.

והגר"א לא מצי לפרש לענין ספיחים דהרי ביאר בשנות אליהו פ"ט מ"א דמתניתין ס"ל דספיחים מותרין באכילה וא"כ לא מצי לפרש משנה דידן לגבי ספיחים. ולא רצה לפרש לענין נעבד דהוי ליה למימר לא נעבד ולא נאכל. ולא רצה לפרש לענין ביעור, דביעור מאן דכר שמיא וגם ס"ל דביעור דאורייתא ואין חילוק בין זה לשאר קדושת שביעית ולכן פירשה לענין קדושת שביעית.

וע"ש עוד בביאור ההלכה מה שהאריך לדון בדעת הר"ש אם לאחר הביעור הוי קל טפי מלפני הביעור, דקדושת שביעית קיל טפי מלאחר הביעור או לא לגבי נתערב באחרים, דלכאורה יש סתירה בדעת הר"ש.

לדינא איך לנהוג ובעיקר לנוהגים כהרמב"ם

באור לציון שביעית פרק ו' תשובה ב' מובא שאלה, אלו דיני שביעית נוהגים במקום שכבשו עולי מצרים ולא כבשו עולי בבל, והשיב, מקום שכבשו עולי מצרים ולא כבשו עולי בבל, אסור לעבוד שם עבודת קרקע, אבל הנעבד שם מותר באכילה אף למי שמחמיר שלא לאכול פירות שנעבדו במקום שכבשו עולי בבל. וכן אין לאסור במקום זה פירות שביעית לאחר זמן הביעור, אם הפקיר בשעת הביעור. וכן אין שם איסור ספיחים, ולכן הירקות שגדלו שם בשביעית מותרים באכילה. ואולם יש בפירות ובירקות שם דיני קדושת שביעית. ויש להזהר שלא להפסידם ושלא לעשות בהם סחורה ושאר דיני קדושת שביעית.

בהערה האריך בכל השיטות הראשונים במשנה ומסיים, שלמעשה כיון ששביעית בזמן הזה דרבנן, יש לנטות להקל כשלושת הפירושים, ולכן במקום שכבשו עולי מצרים בלבד, אין לאסור את הירקות משום איסור ספיחים. וע"כ המקבל ירקות שבאו ממקום זה מותר לאוכלם, אבל אסור לקנותם משום מסייע בידי עוברי עברה, שהרי אסורה שם העבודה בשביעית. וכן מותר לאכול את

אותה הקרקע. ומה שחוץ לארץ מותר בעבודה וכמו כן נאכל מה שצומח בה בלי הגבלה."

הרמב"ם בחיבורו ביד החזקה בפרק ד' הלכה נו' כתב לדינא כמו בפירוש במהדורא בתרא, "כל שהחזיקו בו עולי בבל עד כזיב אסור בעבודה וכל הספיחים שצומחין בו אסורין באכילה. וכל שלא החזיקו בו אלא עולי מצרים בלבד וכו' אע"פ שהוא אסור בעבודה בשביעית, הספיחים שצומחין בו מותרים באכילה וכו'".

הכסף משנה עומד שהרמב"ם בחיבורו מפרש שהנידון נאכל או לא נאכל לגבי איסור ספיחים ולא כמו שפירש במשניות וכוונתו למהדורא קמא.

המשנה למלך מביא את דברי הרמב"ם בפירוש המשניות שהנידון לא מצד ספיחים אלא לענין איסור נעבד, שבמקומות שכבשו עולי בבל אסור באכילה אם נעבד באיסור, למקומות שכבשו עולי מצרים שאם עבדו באיסור נאכל הפירות. אבל בשני המקומות אסור לעבוד בשביעית. הרי שסבר הרמב"ם בפירוש המשניות שאין חילוק בין כיבוש מצרים לכיבוש בבל אלא היכא דנעבדה בשביעית, דכיבוש בבל אסור באכילה כיון שנעשה באיסור, ואילו כיבוש מצרים מותר באכילה. אבל לעולם צריך לאוכלו בקדושת שביעית. וכתב שכנראה הרמב"ם סובר שכל מה שתוציא הארץ בכיבוש מצרים אינו נאכל לאחר הביעור בין מה שתוציא בהיתר כגון פירות האילן, או אם נעבדה בשביעית, דלפי פירוש המשניות לרמב"ם, כיבוש מצרים יש בו כל דיני שביעית.

סיכום דעת הראשונים בביאור דין נאכל ולא נעבד.

בביאור ההלכה פרק ד' הלכה נו' ד"ה הספיחים שצומחין האריך להביא שיטת הראשונים שיש בזה ד' פירושים.

פירוש א, הר"ף גיאאות מפרש דנעבד אסור לאכול בשביעית, וכאן במקומות שלא כבשו עולי בבל מותר לאכול נעבד, וכן פירש הרמב"ם בפירוש המשניות במהדורא קמא ועוד ראשונים.

פירוש ב, הוא פירוש הרמב"ם בהלכה דנאכל היינו הספיחים שבמקומות שכבשו עולי מצרים מותר באכילה.

פירוש ג, פירוש הר"ש והרמב"ן בפרשת בהר דנאכל היינו אחר הביעור. וברמב"ן מבואר שמותר באכילה אחר הביעור משום דביעור דרבנן. אולם הר"ש הרי ס"ל בפרק ט' מ"ה דביעור דאורייתא, וצריך לומר דהקלו בביעור משום דאיסור אכילה הוא דבר שקשה לציבור לעמוד בו לכן הקלו בזה.

פירוש ד, הוא פירוש הגר"א בשנות אליהו דנאכל היינו בלא קדושת שביעית ורק לענין עבודה החמירו.

וכתב בביאור ההלכה, מהא דהראב"ד לא השיג בדבריו על הרמב"ם מבואר דס"ל כפירוש הרמב"ם, וע"ש מה שכתב להוכיח כן, דלא מצי לפרש כפירוש הר"ף גיאאות ולא כפירוש הר"ש ולא כפירוש הגר"א.

כולל שישי שבת "שיח יצחק"
בראשות הגאון ר' ישעיהו לוינשטיין שליט"א

נתייסד לזכות לרפואתה השלימה של האשה
רחל לאה בת יהודית חנה
ע"פ עצת וברכתו של הגאון הגדול
הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

גליונות עזרת השמיטה

שע"י קונטרס עזרת אליעזר
רמב"ם פרק ד' הלכה נו'

ספיחין שהקלו בזה וחייב להפקיר הקרקע ופטור ממעשרות ואפילו להשכיר בהמתו שם אסור.

והטעם שבמקומות שכבשו עולי מצרים הספיחין מותרין, כתב בס"ק קצד' דכיון דאיסור ספיחין אינו אלא משום גזירה לא גזרו שם שאין החיוב שם אלא מדרבנן.

בשיעורי שבת הלוי על שביעית עמוד רמ' הביא שדעת הרמב"ם להחמיר דאף דקדושה ראשונה לא קידשה לעתיד לבוא וכל דין שביעית בכיבוש עולי מצרים הוא רק מדרבנן, מ"מ נוהג שם איסור עבודה כיון שהיה עכ"פ קדוש בכיבוש ראשון, והיינו לא נעבד, אלא שלא גזרו גזירה דרבנן דספיחין, ונאכל היינו שאין איסור ספיחין. והביאור בזה דכיון דכבוש עולי מצרים הוא רק מדרבנן וספיחין ג"כ גזירה דרבנן הוי גזירה לגזירה וכן לא אסרו. ומוכח מדברי הרמב"ם כמו שכתב המשנה למלך דס"ל דבכבוש עולי מצרים יש על הפירות קדושת שביעית וכל דיני שביעית וכן איסור אכילה אחר הביעור, והיינו מדכתב נאכל, דליכא איסור ספיחין, ומוכח דצריך לאכול בקדושת שביעית ואסור בעבודה, דאם אין קדושת שביעית לא היה צריך הרמב"ם לומר שאין איסור ספיחין, דהא איסור ספיחין הוא רק בדברים שיש בהם קדושת שביעית. ומבואר דס"ל שיש בזה כל דיני שביעית וצריך לנהוג בזה כקדושתן, וכן דיני ביעור בזמן הביעור, ורק גזירת ספיחין לא גזרו. עוד הביא שבדעת הר"ש והרע"ב דס"ל דהא דתנן דלא נאכל היינו לאחר הביעור ובכבוש עולי מצרים נאכל לאחר הביעור, והיינו שאין שם דיני ביעור, נסתפק המשנה למלך כאן אם עכ"פ נוהג שם קדושת שביעית, או דתליא זה בזה, דהא דאין ביעור הוא משום קדושת שביעית, והביא שיש מהאחרונים שנקטו בד' הר"ש דאין קדושת שביעית בכיבוש עולי מצרים ורק אסור בעבודה. ונמצא לפי"ז מחלוקת בין הרמב"ם להר"ש בכיבוש עולי מצרים, דלהר"ש אין קדושת שביעית ולא ביעור לאחר הביעור, ומדברי הרמב"ם מוכח דיש שם קדושת שביעית ודין ביעור אלא דלא גזרו איסור ספיחין. ודעת החזו"א שגם הר"ש סובר שיש קדושת שביעית אבל לא ביעור.

עיון בפירוש במקומות שכבשו עולי בבל שאסור לאכול משום שנעבד בשביעית.

התוס' אנשי שם מביא את הפירוש הראשון של הרע"ב לגבי המקומות שכבשו עולי בבל שעבודת הארץ ההיא אסורה בשביעית ואם נעבדה באיסור אסור לאכול מאותן גידולים. והקשה דמשמע דרצה לומר דאסור לאכול אפילו בקדושת שביעית משום קנס דנעבדה בעבירה. ותמוה דא"כ אתיא כבית שמאי בפרק ד' משנה ב' שדה שנטייבה בשביעית דב"ש אומרים אין אוכלין פירותיה בשביעית וב"ה אומרים אוכלין. ודוחק לחלק בין נטייבה לנזרעה. ובהדיא מבואר ברמב"ם פ"ד הלכה טו' דגם בנזרעה אין האיסור אלא משום ספיחין.

הפירות הבאים ממקום זה, אפילו אם נעבדו באיסור. וכן אין לאסור את הפירות שם לאחר זמן הביעור אם הפקירם בשעת הביעור, אף שלדעת הרמב"ם ביעור היינו איבוד הפירות מן העולם.

ואע"פ שנראה שלדעת הרמב"ם, גם במקום שכבשו עולי מצרים יש דין ביעור, ולא התירו אלא איסור ספיחין בלבד כיון שהם איסור דרבנן, אבל שאר איסורים לא התירו במקום שכבשו עולי מצרים בלבד, וא"כ לפי"ז היה לבני ספרד להחמיר בזה, ולאסור את הפירות לאחר זמן הביעור, מ"מ יש להקל בזה במקום שהפקיר את הפירות, כיון שיש בזה כעין ספק ספיקא, כיון שלדעת הר"ש במקום שכבשו עולי מצרים אין כלל דין ביעור, ואפילו אם נאמר שיש דין ביעור, הרי יש סוברים שביעור היינו הפקר ולא איבוד הפירות כדעת הרמב"ם, ולכן אין להחמיר בזה עכ"פ אחר שיפקיר את הפירות בזמן הביעור. אבל אין להקל לגמרי כסברת הר"ש ולהתיר את הפירות לאחר זמן הביעור אף בלא הפקר.

ואולם יש בפירות ובירקות אלו קדושת שביעית. דלא מבעיא לדעת הרמב"ם דלא הותר אלא איסור ספיחין, אבל שאר דיני קדושת שביעית ישנם בפירות אלו ככל מקום, אלא אף לדעת הר"ש והרא"ש שאין דין ביעור, מ"מ שאר דיני קדושת שביעית ישנם בפירות אלו, וכן הירקות שם, כיון שאין בהם איסור ספיחין מותרים באכילה, הרי יש בהם דיני קדושת שביעית שכן נלקטו בשביעית, ויש להזהר שלא להפסידם, וכן שלא למכור פירות אלו בשוק כדרך כל השנה.

קדושת שביעית בכיבוש מצרים.

המשנה למלך בהמשך דבריו מביא את שיטת הר"ש דכבוש מצרים נאכל לאחר הביעור, יש להסתפק אם קודם הביעור יש בו קדושת שביעית באכילתה או לא. ומן הסברא נראה דאין בו קדושת שביעית, דבכל דבר שיש בו קדושת שביעית צריך ביעור, ודוחק לחלק בין חיובא דביעור לחיוב קדושת שביעית. אלא שמלשון הר"ש משמע דדוקא לאכול אחר הביעור הקלו בכיבוש מצרים אך לשאר דברים לא הקלו ויש בו קדושת שביעית, משא"כ לפי הרמב"ם אין חילוק כלל, וכיון שיש בו קדושת שביעית אינו אוכל אחר הביעור.

והביא שהרמב"ם בחיבורו מפרש כל הנידון לגבי איסור ספיחין שכיון שזה רק איסור דרבנן לא גזרו בכיבוש מצרים, אבל כל שאר דיני שביעית נוהגים בכיבוש מצרים.

בדרך אמונה ס"ק קפט' כתב גבי מקומות שכבשו עולי בבל שאסור בעבודה וכל הספיחין שצומחין בו אסורין באכילה, שהוא הדין שנוהג שם כל הלכות שביעית ואפילו איסור ספיחין שהיא ארץ ישראל ממש לכל דבר. ולגבי המקומות שכבשו עולי מצרים שאסור בעבודה, כתב בס"ק קצג' שהוא הדין שחייבין בביעור ואסורין בסחורה והפסד וכל דיני שביעית עליהן חוץ מאיסור

כולל שישי שבת "שיח יצחק"
בראשות הגאון ר' ישעיהו לוינשטיין שליט"א

נתייסד לזכות לרפואתה השלימה של האשה
רחל לאה בת יהודית חנה
ע"פ עצת וברכתו של הגאון הגדול
הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

גליונות עזרת השמיטה

שע"י קונטרס עזרת אליעזר
רמב"ם פרק ד' הלכה נו'

אולם כתב שלפי הרמב"ם בחיבורו בהלכה שהנידון לגבי איסור ספיחין אתא שפיר, דתרתמי מילי נינהו. שלא נאכל קאי על איסור ספיחים הצומחין מאליהו, ולא נעבד היינו איסור עבודה וכל מילתא באנפי נפשה. ובמקום שהחזיקו עולי מצרים אסור בעבודה מפני שכיון שהיא מן התורה החמירו בה אבל ספיחין שהם מדרבנן לא גזרו במקומות אלו כיון דלא קדשה לעתיד לבוא.

בתפארת ישראל שמפרש המשנה דקאי על איסור ספיחין דאסור לאוכלן אף קודם הביעור כמו שכתב הרמב"ם, וכתב להוכיח כן מדנקט לא נאכל ואח"כ לא נעבד.

במקומות שכבשו עולי מצרים שלא נעבד, בתלוש או במחובר.

הרימב"ץ לגבי מקומות שכבשו רק עולי מצרים, "שנאכל אפילו לאחר הביעור אבל לא נעבד כלומר הרי היא כסוריא דתנן עושין בתלוש בסוריא אבל לא במחובר. ויש לומר מדלא קתני הרי היא כסוריא, שמע מינה לא נעבד דקתני כלא נעבד דכיבוש עזרא ועל זה הפירוש אנו סומכין".

הרא"ש כתב לגבי מקומות שכבשו עולי מצרים, "נאכל לאחר הביעור דקסבר קדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא לעתיד לבוא, ולא נעבד דענין עבודה החמירו לאסור מדרבנן ודוקא במחובר אבל בתלוש עושין כמו בסוריא דאי לא תימא הכי א"כ ליתני ד' ארצות לשביעית. ואין דיוק זה נראה לי דלא קא חשיב אלא חילוקי ארצות של ארץ ישראל, וסוריא היא כיבוש יחיד ולא היתה מעולם ארץ ישראל. ומיהו לשון נעבד דקאמר משמע עבודת קרקע וגבי סוריא תני עושין בתלוש בסוריא".

במהר"י קורקוס כתב שכוונת הרא"ש שלמעשה נעבד נראה כלשון הר"ש דהיינו עבודת קרקע, דבתלוש עשייה נקראת ולא עבודה.

גבולות הארץ שהם בספק ארץ ישראל, דינם לענין ספיחין וביעור ועוד לחומרא.

בשבות יצחק על שביעית עמוד נט' מביא דברי החזו"א סימן ג' ס"ק לב' גבולי ארץ ישראל אות ד' וז"ל "ועכשיו אין אנו בקיאים ברצועה זו שמכזיב ולהלן וכו' ולענין שביעית יש להחמיר שאין אנו יודעין במה להקל וכו' והלכך מושבות המסופקות בכלל איסור ספיחין עכ"ל.

עוד מביא בשם החזו"א בסדר השביעית סימן כו' אות ד' שכתב יש מקומות בארץ שלא כבשו עולי בבל וגם בהם אין איסור ספיחין. ודין ספיחין שלהם כדיון ספיחי סוריא ועבר הירדן. אבל אין הדבר ידוע לנו בעדות ברורה שיש לסמוך עליה וקל להכשל ולכן אין להקל בספיחי ארץ ישראל.

וכתב בשבות יצחק שמשמע דמספק היה מקום להקל, אבל כיון שאין אנו יודעים בודאות עד היכן אפשר להקל וקל להכשל אין להקל בספיחי ארץ ישראל כלל והספק הוי כמו הודאי.

בתפארת ישראל במשניות הביא בתחילה פירוש הרע"ב שלא נאכל מיירי בנעבד בעבירה והביא הקושיא משדה שנטייה אליבא דב"ה שמותר באכילה, ולכן הביא שיש שפירשו דקאי על אכילה לאחר הביעור או על ספיחין.

בדרך אמונה בביאור ההלכה בתוך דבריו הביא את הראשונים שמפרשים שמקומות שכבשו עולי בבל אסור באכילה אם נעבד בשביעית והקשה מהמשנה פרק ד' מ"ב שדה שנטייה ב"ה אומרים שאוכלין פירותיה בשביעית, צריך לומר דדוקא נטייה שהוא קודם דקודם אבל נזרעה או נעבדה אחר הזריעה אסור.

בכיבוש מצרים שלא נוהג ביעור ומאי שנא מעבר הירדן.

במשנה למלך בהמשך דבריו הביא את פירוש הרע"ב והר"ש שהנידון לגבי לאכול אחר הביעור, שמקומות שכבשו עולי מצרים נאכל אחר הביעור. והקשה ע"ז דתנן בפרק ט' משנה ב' שלש ארצות לביעור, יהודה ועבר הירדן וכו', ועבר הירדן לא היה מכיבוש בבל אלמא נוהג אף במה שלא כבשו עולי בבל וצ"ע. אלא מוכח שהר"ש והרע"ב סוברים שעבר הירדן היה מכיבוש עולי בבל ודוחק וע"ש מה שדן בזה.

בכיבוש מצרים שהחמירו בעבודה והקילו בביעור.

המהר"י קורקוס הקשה על פירוש הר"ש והרא"ש שכביבוש מצרים נאכל אחר הביעור אבל החמירו בעבודה, דמאי שנא שהחמירו לגבי עבודה ולא החמירו לחייב בביעור.

בשיעורי שבט הלוי על שביעית עמוד רמא' הביא את שיטת החזו"א שמוכיח בדעת הר"ש שנוהג קדושת שביעית אבל לא ביעור. וביאר השבט הלוי טעם הדבר דשאני דין ביעור מקדושת שביעית, דיש לומר קצת עפ"מ"ש הרמב"ן בפרשת בהר לצדד דעצם דין ביעור הוא דרבנן וקראי אסמכתא בעלמא, ולפי"ז י"ל דכיון דהוא דרבנן לא גזרו, ומשא"כ קדושת שביעית הוא דין דאורייתא, אבל סיים שקשה לומר כן בדעת הר"ש דרוב הפוסקים לא ס"ל בזה כדעת הרמב"ן.

עיון בסדר התנא לא נאכל ולא נעבד ולא איפכא.

המהר"י קורקוס הקשה על שיטת הר"ש והרא"ש שהנידון לגבי אכילה אחר הביעור, דאיפכא מבעי ליה למימר, דקודם צריך התנא להזכיר לא נעבד דקאי על השביעית עצמה שאסור בעבודה, והדר ליתני לא נאכל דהיינו לאחר שביעית, לגבי מקומות שכבשו עולי בבל ואילו לגבי מקומות שכבשו עולי מצרים שנאכל. אבל בתרווייהו אסור לעבוד בשביעית.

וכעין זה הקשה נמי על פירוש המשניות לרמב"ם דהיה לו לתנא למימר איפכא, קודם להזכיר איסור עבודה ואח"כ להזכיר דין נאכל ולא נעבד.

כולל שישי שבת "שיח יצחק"
בראשות הגאון ר' ישעיהו לוינשטיין שליט"א

נתייסד לזכות לרפואתה השלימה של האשה
רחל לאה בת יהודית חנה
ע"פ עצת וברכתו של הגאון הגדול
הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

גליונות עזרת השמיטה

שע"י קונטרס עזרת אליעזר
רמב"ם פרק ד' הלכה נו'

לעתיד לבוא. כיון שעלו בני הגולה והחזיקו במקצת הארץ קדושה קדושה שנייה העומדת לעולם לשעתה ולעתיד לבוא. והניחו אותם המקומות שהחזיקו בהם עולי מצרים ולא החזיקו בהם עולי בבל כשהיו ולא פטרום מן התרומה והמעשרות כדי שיסמכו עליהם עניים בשביעית. וכו'". וע"ש באריכות בדרך אמונה.

עוד כתב הרמב"ם בפרק ו' מבית הבחירה הלכה טז', "ולמה אני אומר במקדש וירושלים קדושה ראשונה קדושה לעתיד לבוא, ובקדושת שאר ארץ ישראל לענין שביעית ומעשרות וכיוצא בהן לא קדושה לעתיד לבוא. לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטלה והרי הוא אומר והשמותי את מקדשיכם ואמרו חכמים אע"פ ששמומין בקדושתן הן עומדים אבל חיוב הארץ בשביעית ובמעשרות אינו אלא מפני שהוא כבוש רבים וכיון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכבוש ונפטרה מן התורה ממעשרות ומשביעית שהרי אינה מן ארץ ישראל. וכיון שעלה עזרא וקדשה לא קדשה בכיבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה ולפיכך כל מקום שהחזיקו בה עולי בבל ונתקדש בקדושת עזרא השנייה הוא מקודש היום ואע"פ שנלקח הארץ ממנו וחייב בשביעית ובמעשרות וכו'".

בדרך חכמה בביאור ההלכה בד"ה אלא בחזקה הביא מה שהקשה הכסף משנה למה לא בטלה החזקה משנלקחה מידם י"ל דלעולם נשארו לדור בה גם אחר חורבן בית שני ולכן לא בטלה החזקה אבל בבית ראשון נ"ב שנה לא עבר איש ביהודה ועוד דבבית ראשון לא משום החזקה קידשו שלא נתכוונו לקדש בחזקה רק משום הכיבוש והכיבוש בטל כמ"ש רבינו".

ישוב ארץ ישראל וטומאת העמים במקומות שכבשו רק עולי מצרים.

באור לציין שביעית עמוד פד' בהערה בתוך דבריו כתב לבאר אם יש במקום זה מצות ישוב ארץ ישראל וכן אם מותר לצאת ממקום שהוא ארץ ישראל גמור שנכבש גם ע"י עולי בבל למקום שלא נכבש אלא ע"י עולי מצרים בלבד. ובתחילה הביא מחלוקת הראשונים אם מצות ישוב ארץ ישראל היא מצוה מן התורה או לא. ואח"כ דן האם מקיימים מצות ישוב ארץ ישראל במקומות שכבשו עולי מצרים בלבד, וכן לענין איסור יציאה מארץ ישראל לחוץ לארץ, ממקום שכבשו עולי בבל למקומות שכבשו עולי מצרים. וע"ש ראייתו מהתוס' ריש גיטין ב' ע"א גבי עכו שיש חלק שכבשו עולי בבל וחלק שכבשו עולי מצרים ולא יצאו מחציו לחציו השני שנחשב חוץ לארץ.

והביא מה שכתב בארחות רבינו ח"ט עמוד שסט' שהחזו"א אמר במפורש שאינו מתחשב בספק בגבולות וגם לא לענין צירוף. **ומביא השבות יצחק ששמע מהגרי"ש אלישיב זצוק"ל** דהספק של גבולות הארץ אינו נידון כספק ולא דמי לספק חסרון ידיעה של כל העולם. וע"ש בשבות יצחק מה שהאריך בזה.

בדרך אמונה ס"ק קצ' בתוך דבריו גם הביא זאת "ועכשיו אין אנו בקיאים ברצועה זו ויש להחמיר בספיחין שאין אנו יודעין מה להקל".

בשיח אמונה הערה 450 הביא בשם רבינו הגר"ח קניבסקי זצוק"ל שאף שספק דרבנן לקולא, מ"מ ספק היכן הגבול אינו ספק בדין או במציאות אלא ספק מחסרון ידיעה שאינו נידון כספק וע"ש עוד בהערה.

בקונטרס ביאורים ובירורים בהלכות שביעית עמוד מו' **מביא ששאל לרבינו הגר"ח קניבסקי זצוק"ל,** כיון דשביעית בזמן הזה דרבנן אמאי לא מקילינן בספיקות וכמו בכל מקום נקטינן ספק דרבנן לקולא, והשיב לו, דספק במציאות באמת מקילים, ורק ספק חסרון ידיעה מחמירים משום שאפשר ללמוד, והיינו משום דכמו בכל דבר דאפשר לברר שאין זה נידון כספק הכא נמי הכא כל שאפשר ללמוד הוי כאפשר לברר. וע"ש עוד.

עוד הביא בעמוד מח' ששאל, אמאי לא אמרינן בזה ספק דרבנן לקולא, והשיב, דספיקא דחסרון ידיעה את המציאות. וחזר לשאל, דלכאורה תמיד מה שמחמירים בספק חסרון ידיעה הוא משום אפשר לברר, והכא הרי אי אפשר לברר, והשיב, יתכן שאפשר לברר לפי הגבולות.³

במשפטי ארץ פרק יז' הערה 5 מביא בשם הגרי"ש אלישיב **זצוק"ל** לגבי חובת ביעור שאין להקל במקומות שהם ספק אם הם מארץ ישראל כיון שאין הביעור דין ממוני כמתנת עניים שנלך לקולא כדין המוציא מחבירו עליו הראיה אלא מצוה. ועוד שאין זה ספיקא דדינא אלא שאין אנו בקיאים בגבולות. וע"ש עוד.

בשיח השמיטה עמוד קסד' מביא בשם רבינו הגר"ח קניבסקי זצוק"ל שאסור להוציא למקומות שאנו מסופקים פירות של ארץ ישראל משום שאין מוציאים פירות בקדושת שביעית לחוץ לארץ.

טעם החילוק בין כיבוש עולי מצרים לעולי בבל. יש בזה אריכות דברים, אולם נביא רק את דברי הרמב"ם בפרק א' מהלכות תרומות הלכה ה' שכתב, כל שהחזיקו עולי מצרים ונתקדש קדושה ראשונה כיון שגלו בטלו קדושתן. שקדושה ראשונה לפי שהיתה מפני הכיבוש בלבד קדושה לשעתה ולא קדושה

³ עוד הביא שם שלא בכל המקומות מחמירין בתורת ודאי ויש מקומות שיותר נוטה לומר שהם חו"ל ורק לכתחילה מחמירין, וכמו שמביאים הבד"ץ ירקות מהערבה הצפונית ואנן לכתחילה מחמירין בזה, ושאל להגר"נ קרליץ זצוק"ל אם קונים בחנות של הבד"ץ (באופנים המותרים ללא איסור סחורה) ולא יודעים מהיכן הירקות שם, והשיב דמעיקר הדין

כולל שישי שבת "שיח יצחק"
בראשות הגאון ר' ישעיהו לוינשטיין שליט"א

נתייסד לזכות לרפואתה השלימה של האשה
רחל לאה בת יהודית חנה
ע"פ עצת וברכתו של הגאון הגדול
הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

גליונות עזרת השמיטה

שע"י קונטרס עזרת אליעזר
רמב"ם פרק ד' הלכה נו'

דבריו כתב בעמוד קלד' אות ז' העולה לנו מכל האמור, **דשיטת הרע"ב הרש"ס מהר"י קורקוס ומהר"ט דכיבוש עולי מצרים שלא כבשוהו עולי בבל טמא משום טומאת ארץ העמים, וכן נקט החזו"א. ב, שיטת התוס' הכפתור ופרח והגר"א שהוא טהור משום ארץ העמים. ג, בדברי הרא"ש יש סתירה שכתב כהרע"ב וגם כתוס'. ד, בשיטת הרמב"ם כתב הכפתור ופרח שהוא טהור משום ארץ העמים, והמשנה למלך כתב דמשמע ממנו כמהר"ט שהוא טמא והסכים עמו המלבושי יו"ט והחזו"א, אלא שהמשנה למלך מקשה דברי הרמב"ם אההדי, דבהלכות תרומות ומעשרות משמע כהכפתור ופרח, ובהלכות ביכורים משמע כהמהר"ט. ה, לשון הרשב"א משמע בפשוטו כהרע"ב וסיעתו אך יש לפרשו גם כהכפתור ופרח. וע"ש באריכות.**

ראיתי מציינים עוד לעיין בס' ערוך השולחן העתיד הלכות טומאת המת סימן כד' סע"ד, ולעיין בשו"ת ישועות מלכו יו"ד סימן ס"ז) שפסק שכיבוש עולי מצרים אינו מטמא, אולם השטחים שנכללו בגבולות הארץ בפ' מסעי שלא נכבשו ע"י עולי מצרים מטמאים, ועיין עוד מל"מ בהל' טומאת המת פי"א ה"ו בד"ה ודע דהא.

בדרך אמונה בפרק א' מתרומות ס"ק נב' כתב לגבי המקומות שבטל קדושתן ונפטרו מכל מצות התלויות בארץ, אבל לענין מעלת ישיבת ארץ לא בטלה הקדושה וכן לענין סמיכה אפשר לסמוך שם אף שאין סומכין בחוץ לארץ דדינה כארץ ישראל לזה. **עיין עוד בברכת אברהם** על ריש גיטין בענין מצות ישוב ארץ ישראל.

בספר דולה ומשקה עמוד 350 מביא ששאל לרבינו הגר"ח קניבסקי זצוק"ל האם מצות ישוב ארץ ישראל קשורה לקדושת ארץ ישראל, וממילא בזמן הזה יהיה תלוי אם קדושה שניה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא או דלמא דאין שייכות בית מצות ישוב ארץ ישראל לקדושת ארץ ישראל, וגם אם ק"ל שקדושה שניה בטלה, מ"מ יש מצות ישוב ארץ ישראל. והשיב, יתכן.

עוד שאל, אם ננקוט שמצות ישוב ארץ ישראל תלויה בקדושת ארץ ישראל, ורק כשיש קדושה יש מצות ישוב, אך יש שיטות שסוברות שאפילו אם קדושת ארץ ישראל בטלה, קדושת ירושלים לא בטלה (רמב"ם וראב"ד באריכות) ולפי"ז דן החזו"א שאם יזרע בירושלים יתחייב במעשרות, שאם יש לו קדושת ירושלים כ"ש קדושת ארץ ישראל, מכאן יש לדון האם גם יקיים מצות ישוב ארץ ישראל כשידור בירושלים, או דלמא שמכיון שכל ארץ ישראל אין בה קדושה, אין כבר מצות ישוב ארץ ישראל. והשיב, יקיים.

תוספת שביעית במקומות שכבשו עולי מצרים.

בתורת זרעים על שביעית פ"ו מ"א עמוד ע' כתב להסתפק במקומות שהחזיקו עולי מצרים אם תקנו בהם גם דין תוספת שביעית. והביא שבירושלמי בסמוך בהל"ב מבואר דבסוריא אין בה דין תוס' למוצאי שביעית. אך אין ללמוד מסוריא למקומות

אולם הביא שבספר כפתור ופרח פרק י' כתב שאין שום הפרש וחילוק בין מקום שכבשו עולי מצרים למקום שכבשו עולי בבל אלא לענין תרומות ומעשרות ושאר מצוות התלויות בארץ, אבל לענין קדושת ארץ ישראל ומעלתה וטהרתה, שוה מקום שכבשו עולי מצרים למקום שכבשו עולי בבל והוכיח כן מדברי הרמב"ם בפרק ו' מהלכות בית הבחירה הלכה טז' שכתב שקדושת ארץ ישראל הראשונה לענין שביעית ומעשרות וכיוצא בהן לא קדשה לעתיד לבוא, שחייב הארץ בשביעית ובמעשרות אינו אלא מפני שהוא כיבוש רבים, וכיון שנלקחה מידיהם, בטל הכיבוש, ונפטרה מן התורה ממעשרות ומשביעית, אבל מה שנתקדש בקדושת עזרא השניה הוא מקודש היום. ואע"פ שנלקחה הארץ ממנו, וחייב בשביעית ובמעשרות, ע"ש. משמע שאין חילוק בין קדושה ראשונה לשניה אלא לענין דיני מעשרות ושביעית וכיוצא בהם, אבל לא לענין קדושת ארץ ישראל. וכן הביא את הרמב"ם בפרק ד' מהלכות מלכים הלכה ו' שכתב, וכל ארץ ישראל שהחזיקו בה עולי מצרים ראויה לסמיכה. וראה בדברי הרדב"ז שם על הרמב"ם שלענין הדר בארץ ישראל והנקבר בה ולשאר קדושת הארץ דינם שוה. וע"ש עוד ראיות.

הרי לנו שדין קדושת ומעלת ארץ ישראל לענין ישוב הארץ ואיסור יציאה וכדומה במקום שכבשו עולי מצרים בלבד תלוי במחלוקת התוס' והרמב"ם, דלתוס' דינו כחוץ לארץ ולרמב"ם דינו כארץ ישראל. ומחלוקתם תלוי בשאלה בדין קדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבוא, אם הכוונה שלא קדשה לעתיד לבוא כלל, או שלא קדשה לענין מצוות התלויות בארץ, כגון מעשרות ושביעית וכדומה. דלהרמב"ם לא קדשה לענין מצוות התלויות בארץ, אבל לענין שאר דינים התלויים בקדושת ארץ ישראל עדיין היא בקדושתה, ולתוס' לא קדשה כלל. ולהלכה ק"ל כדעת הרמב"ם שאף במקום שלא כבשו אלא עולי מצרים בלבד, יש בו מצות ישוב ארץ ישראל ומותר לצאת ממקום שנכבש ע"י עולי בבל. ולכן מותר לצאת ולטייל במקום שכבשו עולי מצרים בלבד, וע"ש כמה מקומות שהזכיר שמותר לצאת בהם.

ועיין שם שרוצה להתיר לגבי ספק ערלה שבחוץ לארץ מותר, שאפשר להקל במקומות שכבשו עולי מצרים בספק ערלה. שלגבי מצוות התלויות בארץ לא קדשה לעתיד לבוא והרי זה כחוץ לארץ.

במשנת זרעים על דברי הר"ש כאן פרק ו' הערה 133 הביא את הנידון לגבי ישוב ארץ ישראל וטומאת העמים, שהביא את דברי הכפתור ופרח, ואת דעת המבי"ט בתשובה ח"א סימן מז' שחלק עליו ומייתי ראיה מעירובין מ"ז ע"ב מעשה בר' יוסי הכהן שהיה מטמא והולך אחר רבו לצידו, וצידו ארץ ישראל היא אלא שלא נכבשה בכיבוש שני. והביא לעיין במור וקציעה או"ח סימן שו' שכתב טעם אחר להא דצידו מטמאה וע"ש עוד בהגהות יעב"ץ בעירובין מז' ע"ב. ועיין עוד במשנת זרעים מה שדן בדבריהם.

במשנת יוסף על שביעית עמוד קל' אות ז' האריך בשיטות הראשונים אם נוהג טומאת ארץ העמים בטח עולי מצרים. ובסיום

כולל שישי שבת "שיח יצחק"
בראשות הגאון ר' ישעיהו לוינשטיין שליט"א

נתייסד לזכות לרפואתה השלימה של האשה
רחל לאה בת יהודית חנה
ע"פ עצת וברכתו של הגאון הגדול
הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

גליונות עזרת השמיטה

שע"י קונטרס עזרת אליעזר
רמב"ם פרק ד' הלכה נו'

שהחזיקו עולי מצרים, דשאני סוריא דהתורת שביעית שלה אינה
אלא משום גזירה שלא יניחו ארץ ישראל וישתקעו שם כדאיתא
בירושלמי, וע"כ בתוס' שביעית לא גזרו, משא"כ במקומות
שהחזיקו עולי מצרים דדינם כארץ ישראל מדרבנן, אפשר דגם
תוס' שביעית תקנו בהם וצ"ע.